

BULGÁRIA

Magyar irodalom bolgárul

Nehéz a mérleg elkészítése. A megjelent műveket felsoroló listák nem teljesek. Ahány kimutatás, annyi eredmény. A bolgár irodalmi lapokban a magyar művek visszhangja alig kísérhető nyomon, mert elvétele jelentek meg értékelő recenziók. Nagyon érdekelne az is, hogy a magyar irodalom mennyiben, hogyan hatott a kortárs bolgár írókra vagy az olvasóközönség előtt melyik alkotásunknak volt sikere. Sokoldalú kép erről sincs, mert az olvasásszociológiai vizsgálatok is hiányoznak.

A történelmi előzményekhez tartozik (és ezt nem hagyhatjuk figyelmen kívül), hogy a felszabadulás után Bulgáriában a könyvkiadásnak sokszoros hátrányt kellett behozni. Ha a valóságos körülményeket számba vesszük: a harminc év alatt elért eredményt igen tisztesnek fogadhatjuk el. A magyar irodalom népszerűsítését persze segítette a magyar—bolgár barátság, a kölcsönös kulturális érintkezés.

A magyar kimutatásban (amelyet kérésre a Szerzői Jogvédő Hivatal készített el) mintegy száz olyan magyar irodalmi alkotás szerepel, amely 1945 és 1975 között jelent meg bolgárul. Az összesítésben egyaránt helyet kaptak a klasszikusok művei, az utolsó évek terjedelmes antológiái vagy az ifjúsági irodalom reprezentánsai.

A magyar irodalom fogadtatását először történetiségében elemzem. A bolgár felszabadulást követő hat esztendőben mindössze hét könyv látott napvilágot. Ebből három Illés Béla alkotása. (Köztük a Kárpáti rapszódia.) Utána mindjárt kiadtak két Petőfi-kötetet; a Válogatott versek mellett Az apostolt. Barabás Tibor bányász-regényét Molnár Ferenc híres ifjúsági műve, a Pál utcai fiúk követte. Az első években tehát a szélesebb tematika, az igényelt ismerkedés még alig valósult meg.

A következő történelmi periódusban (1950 és 1957 között) már huszonöt jelentősebb magyar művet fordították le. Három-három könyvvel vezet Petőfi Sándor és Móricz Zsigmond. (Az utóbbtól a Boldog ember, a Rokonok és a Válogatott elbeszélések.) Hasonlóan három könyvvel szerepel Illyés Gyula is, de ebből az egyik a magyar népmese válogatása. A másik kettő: a Pusták népe és a Petőfi. Megjegyzem, hogy azóta se Móricztól, se Illyéstől újabb önálló kötet nem jelent meg. Ebben az időszakban került az olvasókhoz József Attila verseskönyve és Veres Péter két regénye. Egy-egy művel szerepel a listán Jókai, Mikszáth, Gárdonyi, Szabó Pál. Ekkor született meg az első (és máig még utolsó) nagyon jelentős költői antológia, amely a magyar költészet teljességét kívánta bemutatni.

Hasonlóan huszonöt könyvet adtak ki 1957 és 1965 között. Az itt kialakult értékrenddel lehet vitatkozni, mert három művével Berkesi András vezeti a sort. Két kötetet fordítottak le Mikszáthtól, Palotai Boristól és Zalka Miklóstól. (Mikszáthtól a Különös házasság után a Noszty fiú esete Tóth Marival és a Szent Péter esernyője következett.) A bolgár könyvespolcokra került örömmünkre Németh László Égető Esztere és Veres Péter Rossz asszonya. A hatvanas évek első felében jelent meg a legtöbb, szám szerint nyolc, gyerek- és ifjúsági könyv.

Az utolsó tíz év termése már számában és minőségében egyaránt a legjobb! Az újabb három Petőfi-kötet mellett végre Ady Endre sem szorult háttérbe, mert méltó kiadásban láttak napvilágot válogatott versei. Az újabb József Attila-gyűjtemény után Krúdy és Kosztolányi regénye (A vörös postakocsi és az Édes Anna), valamint Madách Imre Az ember tragédiája aratott sikert. Egymást követve önálló könyvet kapott Cseres, Darvas, Déry, Dobozy, Fekete Gyula és Sánta Ferenc. A harmincöt könyv kiadása jelzi az eredményeket, köztük fontos szerep jutott négy prózai antológiának is.

Ebből három antológia az elmúlt évek termése és a mai magyar prózát próbálja bemutatni. A kötetekben többek között megtalálható Sánta Ferenc (Halálának halála), Fejes Endre (A hazudós), Szakonyi Károly (Emberi üdvözet), Csurka István (Miert rosszak a magyar filmek?) vagy a fiatalokat egyedül képviselő Munkácsi Miklós (Saint-John hullái) elbeszélése. Az antológiák publikálták az Ebéd a kastélybent (Illyés Gyula) vagy A gyávát (Sarkadi Imre).

A három gyűjteményben összesen negyvenkét elbeszélés olvasható. Helyet biztosítottak Lengyel Józsefnek és Moldova Györgynek, Déry Tibornak és Mészöly Miklósnak, Mátyás Ivánnak és Szabó Istvánnak vagy Mocsár Gábornak és Hernádi Gyulának. Az antológiák ezzel részben, de sokoldalúan megismertették a magyar elbeszélő irodalmat. (A cikk elején közölt százas szám tehát nem pontosan tükrözi az eredményeket. Valójában több mű jelent meg, csak antológiákban kerültek az olvasókhöz!)

Ha a harminc év kiadói munkáját egységben vizsgáljuk, az előbb megrajzolt kép lényegesen nem változik. Mint várható, a legtöbb könyvvel, héttel, Petőfi mindenkit megelőz. Ennek oka a Botev—Petőfi párhuzamban is kereshető. Őt könyvvel következik Illés Béla, majd négyvel Berkesi András, amíg már csak három jutott Illyés Gyulának, Móricznak, Veres Péternek, Mikszáthnak és Szabó Pálnak. (Néhány furcsa, nehezen indokolható művet is kiadtak. Erre két példát hozok: Tardos Tibor: Gyári belépő; Ábel Péter—Prukner Pál: Elmúlt a nyár.) A mennyiségi és minőségi arányok tehát még nem ideálisak, de a bolgár kiadói elképzeléseket látva — a helyzet rövidesen tovább javul majd.

Most, szeptember végén, amikor ezt a tudósítást Szófiában írom, a könyvesboltokba kerültek Nagy Lajos válogatott novellái. Decemberben végre elkészül a várva várt Nagy László-kötet, Forró szél címen. A szép kiadású gyűjtemény háromezer sort tartalmaz majd. A szerkesztő és előszóíró: Nino Nikolov költő. A fordítók között szerepel a szerkesztő mellett több közismert bolgár költő és műfordító: Atanasz Dalcev, Alekszander Muratov, Jordan Milev, Grigor Lenkov vagy Dimo Boljarov és mások.

A bolgár irodalmi folyóiratok is folyamatosan figyelemmel kísérik a mai magyar irodalmat. Az itteni Kortársban, a Szeptemvri egyik tavaszi számában Gencso Hrisztozov jelentkező fiatal magyar költők versfordításaiival. A Plamák augusztusban megünnepelte Nagy László ötvenedik születésnapját, ugyanakkor Szabó Istvánt és Garai Gábort mutatta be.

A jövő évi tervek közül kiemelkedik Darvas József Város az ingoványon című művének kiadása. Botev halálának századik évfordulójára Budapesten és Szófiában egyszerre jelenik meg a közös Botev—Petőfi válogatott kötet. (Ebben Petőfitől nemcsak versek, hanem prózai munkák is szerepelnek.) Érdemes megemlíteni, hogy most készítik elő a huszonöt fiatal magyar költőt publikáló antológiát. Nem ártana, ha a fiatal prózaírók novellaválogatása ugyanígy a tervbe kerülne.

Rendkívül szükség lenne egy teljes magyar költői antológiára. (Valami olyasmire is talán, mint nálunk a Bolgár irodalom kis tükre.) Természetesen előbb-utóbb önálló bemutatást érdemelne Balassi, Csokonai vagy éppen Babits. (A névsor persze alaposan bővíthető!) Ugyanígy hiányzik Illyés Gyula vagy Benjámin László költői bemutatása. Kiadásra vár akár Móricz Erdély trilógiája vagy Déry Tibor Felelete. (Sorolni lehetne Sarkadi-, Kodolányi-, Lengyel József-, Tamási Áron- stb. műveket.) A közép- és fiatal nemzedék jelesei (Galgóczi, Szakonyi, Czakó stb.) sem sokáig

hanyagolhatók. Izgalmas lenne kiadni Dobai Péter Csontmolnárok című regényét, melynek jó része a bulgáriai Sumenben és más városokban játszódik. Feltehetően olvasói csemege lenne Ady fiatalkori novellája a „Gisapov Péter könyve”, amelyben a bolgár íróhószét az jellemzi, hogy „lelke cudarul bolgár” maradt. De akár Bartók, Kodály írásai, levelei is fontosak lehetnek, már csak bolgár vonatkozásuk miatt is.

A drámai irodalmunk is bővebb ismertetésre várna. Madách Imre Tragédiája mellett csak két Örkény István- és egy Illyés Gyula-dráma jelent meg sokszorosítva. (A Fáklyaláng kiadására már régebben megkötötték a szerződést.)

A mérleg elkészítésekor feltétlenül értékelendők a műfordítók. A rövid terjedelmű csak arra ad módot, hogy néhányukat felsoroljam. Nevena Sztefanova állította össze és fordította Ady Endre kötetét. Georgi Krumov Madách Tragédiáját és Petőfi Apostolát fordította. Nino Nikolov a Nagy László-válogatás mellett József Attila verseit ültette át bolgárra. Nikolina Atanaszova Déry Tibor novelláival és Krúdy regényével tűnt ki. Katja Kamenova Cseres Hídeg napokját és Tersánszky Kakukk Marciját, Gencso Hrisztovoz Dobozy és Darvas regényeit fordította. Természetesen mindegyik műfordítótól jóval több könyvet sorolhatnánk fel. Nem beszéltem kellő érdemben Csavdar Dobrev, Borisz Nikov, Gizella Sorsics vagy Sipos István, Juhász Péter munkájáról sem.

A magyar irodalom fogadtatását jelzi még a könyvek magas példányszáma. Egyáltalán nem ritka a 12—15—20 ezres példányszám, de Petőfi gyerekvers-könyve elérte a 60 ezret. Magas a száma például Krúdy, Kosztolányi vagy Tersánszky művének. Nagy Lajos novellái tizenkétezer példányban jelentek meg.

VARGA CSABA

LENGYELORSZÁG

Jerzy Robert Nowak könyvének lengyelországi visszhangjából

JERZY ROBERT NOVAK : WĘGRY 1939—1969

Megkülönböztetett figyelemmel kísérjük azokat a „külföldieket”, akik tevékenysége részben vagy egészében érinti, illetve felöleli hazánk kultúráját és történelmét, jelenét és múltját, akik a rólunk alkotott tudat „idegenforgalmilag” ma is felelőtlenül táplált „puszta-romantikájának” múzeumi kellékei helyett a József Attila-i „igaz”-at igyekeznek mondani és felépíteni. Így lett egyre ismertebb a fiatal — 1940-ben született — lengyel történész és irodalomkutató, Jerzy Robert Nowak neve is hazánkban. A rangos hetilap, a *Polityka* hasábjain megjelent irodalmunkat bemutató, elemző cikkein, s a *Twórczość*-ban havonta közzétett „magyar” szemléin túl, első komolyabb vállalkozása, az 1967-ben megjelent *Nowe tendencje w literaturze węgierskiej 1957—1966* — (Új tendenciák a magyar irodalomban 1957—1966) — című munkája hívta fel rá a figyelmet, melynek nemcsak lengyel irodalmi körökben volt pozitív visszhangja, de a hazai sajtó is elismeréssel méltatta a szerző úttörő vállalkozását (rég *Kritika*, *Jelenkor*).

Magyarországi elismerését tanúsítja az Írószövetség 1968-as meghívása a budapesti műfordító konferenciára, s az, hogy a Magyar—Lengyel Történész Vegyesbizottság 1970. november 4-i budapesti ülésén ott találjuk Jerzy Robert Nowakot is. „Lengyelország és Magyarország 1945 és 1956 közötti fejlődésével” foglalkozó előadását „igen nagy érdeklődés kísérte...” — olvashatjuk a *Párttörténeti Közlemé-*